

PREMENY (METANOIÓZY)

človek môže byť ČLOVEKOM

M. B. Benjan

„Človeče, urobil som t'a strážcom... keď počuješ slovo z mojich úst varuj ho (národ) v mojom mene.

Keď ja poviem bezbožnému: Určite zomrieš, a ty ho nebudeš varovať, ak nepovieš nič, aby si varoval bezbožného pred jeho bezbožnou cestou, aby sa zachránil nažive, ten bezbožný zomrie pre svoju nepravosť, ale za jeho smrť budem brať na zodpovednosť teba. Ak napomenieš bezbožného, ale on sa neodvráti od svojej bezbožnosti, od svojej bezbožnej cesty, on zahynie pre svoju nepravosť, ale ty si zachrániš život.

Keď sa spravodlivý odvráti od svojej spravodlivosti, a dopustí sa nepravosti, a ja mu spôsobím taký pád, že zomrie, ak si ho nevaroval, zomrie pre svoj hriech, a nebudú sa pripomínať jeho spravodlivé skutky, ktoré robil, ale za jeho smrť budem brať na zodpovednosť teba. Ak však napomenieš spravodlivého, aby spravodlivý nehrešil, a on by nehrešil, určite bude žiť, pretože sa dal napomenúť, a ty si zachrániš život.“

*Biblia, kniha Ezechiel
tretia kapitola, verše 17-21*

Prológ

Viac ako *predhovorom* ku knihe, je tento prológ *príhovorom* k tým, ktorí ju práve začínajú čítať:

Milí priatelia, veľmi si vás vážim. Už preto, že čítate, a najmä, že máte záujem o tento druh literatúry. Lebo v dnešnej dobe rozmáhajúcej sa „pologramotnosti“, keď mnohí pre svoje pohodlie a lenivosť prestali čítať knihy úplne alebo zostali iba pri literatúre „zábavnej“, to nie je vôbec samozrejmé (ako to bolo napríklad v časoch, na ktoré si iste pamätajú niektorí z generácie „skôr narodených“).

Mojim práním (ako asi každého autora) je zaujať svojich čitateľov. No nebude to napínavým (akčným, fantastickým, sci-fi), ani sladkým, štekli-vým alebo veselým príbehom. Myslím si, že zábavy (dobrej i tej pochybnej) je okolo nás dost. Pre niektorých z nás až priveľa. Pripúšťam však, že nie každý to môže vidieť rovnako ako ja. Sme totiž ľudia rôzni.

A práve o tej rôznosti chcem písať. O tom, akí sme. Tiež o tom, že tá naša rôznosť je síce prirodzená (normálna), ale že môže byť aj zámerne ovplyvňovaná (v pozitívnom, ale v dnešnej dobe, žiaľ, oveľa častejšie v negatívnom zmysle). Chcem však zdôrazniť, že človek nie je iba nejakým pasívnym objektom, ktorý je „formovaný iba okolím a okolnosťami“, ale že sa môže zmeniť aj vedome, a že za svoju premenu (v pozitívnom i negatívnom smere) je vždy plne zodpovedný on sám. A to napriek tomu, že tu pôsobia viaceré sily (vnútorné i vonkajšie), z ktorých mnohé človek síce nedokáže ovplyvniť (v knihe ich podrobne opisujem), no môže sa slobodne rozhodnúť, ktorej sa poddať, a ktorej sa vzoprieť. Práním, vlastne cieľom autora je pomôcť čitateľovi pochopiť podstatu a poznať dôsledky tých premien: to, ako zásadne ony môžu zmeniť život jednotlivcov (a sekundárne aj spoločností, v ktorých tí „premenení ľudia“ žijú a pôsobia).

Tak ako vo väčšine svojich doterajších kníh,¹ aj v tejto sa chcem dotknúť rôznych aspektov života človeka. A preto je ťažké zaradiť ju do nejakej „kategórie“. Celkom iste ju nemožno zaradiť medzi literatúru teologickú ani filozofickú (aj keď niektoré časti knihy by podľa ich obsahu i použitej terminológie a štýlu možno mohli robiť taký dojem).

Azda by mohla patriť do „priečinka“ antropologickej literatúry.² No aj s tým by mohli byť ťažkosti: nielen preto, že sa tu bude dost písať aj o veciach, ktoré sú „mimo človeka“ (teda aj antropológie), ale aj preto, že

¹ Pozrite: www.knihy-benjan.sk

² Antropológia je „náuka o človeku“ (gr. *anthropos* = človek; *logos* = slovo, ale aj *nauka*, *veda*, resp. „súhrn poznatkov“).

vlastne o tom, čo všetko (týkajúce sa nejako človeka) vlastne patrí k antropológii, nepanuje jednoznačný konsenzus: o človeku totiž možno hovoriť (alebo ho skúmať) z rôznych hľadísk: biologického, psychologického, sociologického... k „problému človek“ sa vyjadrujú lekári, filozofi, teológovia, historici, a ešte mnohí iní – vedci i umelci, odborníci, ale aj špekulanti. Do antropológie navyše patrí aj tzv. antropogénia („náuka o pôvode ľudstva“), ktorá rozdeľuje vedcov (ale nielen ich) na absolútne si protirečiace, nezmieriteľné skupiny. Z toho, čo tu bolo uvedené, vidieť nielen veľkú „mnohoznačnosť“ pojmu antropológia, ale dá sa pochopiť aj ohromná pestrosť názorov (často kontroverzných) o veciach, týkajúcich sa človeka – o tom akí sme, čo sme, ale aj akí by sme mohli alebo mali byť. My ľudia.

Dalo by sa predpokladať, že my ľudia sa budeme zaujímať predovšetkým o problémy, týkajúce sa priamo nás, a to už z existenciálnych dôvodov. Ale neplatí to, aspoň vo všeobecnosti nie. Je priam zarážajúce, ako málo toho mnohí z nás vedia o človeku – o sebe a o ľuďoch, s ktorými žijú. Pritom neraz hromadia množstvo rôznych poznatkov, informácií („encyklopedických vedomostí“), ktoré sú im často na nič (pre niektorých je zbieranie týchto informácií v podstate iba akýmsi druhom zábavy, hobby), ale o to hlavné, o to, čo sa dotýka bytostne ich samých, sa často nezaujímajú. A sú to veci nielen veľmi zaujímavé, ale hlavne veľmi užitočné, potrebné; napríklad aj preto, aby sa človek mohol vyhnúť mnohým problémom (zdravotným, spoločenským a iným), no najmä preto, aby nepremárnil svoj život, aby ho prežil zmysluplne. Teda aby žil nielen v zhode so svojimi možnosťami (a limitmi), ale aj s určením (poslaním) svojho jediného, neopakovateľného, a pritom časovo dosť obmedzeného života tu na Zemi.

Úvod

Prečo „prológ“ aj „úvod“? Pretože prológ bol, ako som sa v ňom zmieni, viac mojím *príhovorom* (k čitateľovi) ako *predhovorom* (ku knihe). Domnievam sa však, že je ešte treba čitateľa informovať o niektorých ďalších veciach, ktoré súvisia s touto knihou – o tom, čo by ho do nej priamo „uviedlo“, čiže bolo by jej „úvodom“. Preto teda ešte tento úvod:

Titul knihy nemá nič spoločné s **PREMENAMI** (**METAMORFÓZAMI**), ktoré niektorí z vás možno poznajú z klasickej antickej literatúry, ani nebude o dnes tak častých „metamorfózach“ – snahách niektorých ľudí o premenu svojho „tvaru“,¹ (vzhľadu). Na rozdiel od Ovídia, a od súčasných kozmetikov, vizážistov a plastických chirurgov, mne v **PREMENÁCH** (**METANOIOZACH**) nejde ani o pobavenie čitateľa fantastickými mytologickými „príbehmi“, sprevádzanými premenami „tvarov“ (tiel), ani o premeny vzhľadu – „obalu“, povrchu človeka, ale o premenu jeho vnútra, „jadra“, podstaty, mysle (gr. *nus* = *mysel*; *metanoia* = *premena mysle*; preto ten možno neobvyklý výraz „metanoiózy“).

Aj podtitul knihy naznačuje, o aké premeny pôjde. Možno ho čítať a chápať dvojakým spôsobom: ako **vetu** pozostávajúcu zo štyroch slov, ale aj ako štyri samostatné slová. *Prvý spôsob*: veta „**človek môže byť ČLOVEKOM**“. Tú budú možno niektorí vnímať ako nezmysel, alebo ako „provokáciu“. No ak budú mať trpezlivosť, v príslušných kapitolách knihy sa možno presvedčia o oprávnenosti tejto neobvyklej vety.

Druhý spôsob čítania: nie veta, ale **štyri samostatné slová**, ktoré majú úzky vzťah k obsahu knihy. Ide o dve podstatné mená (*človek*, *ČLOVEKOM*) a dve slovesá (*môže* a *byť*). Tieto slová (**človek, môže, byť, ČLOVEKOM**) sú totiž názvami troch častí knihy.

Názvy troch častí knihy:

1. „**človek...**“ (Podtitul: „*človek – slovo s nejednoznačným významom*“)
2. „(človek) **môže byť...**“ (Podtitul: „*možnosť a nutnosť – bytie a status človeka*“)
3. „(človek môže byť) **ČLOVEKOM**“ (Podtitul: „*ČLOVEK – cieľ, ktorý mnohí minú*“)

Prílohy. Kniha má štyri prílohy (na konci prvej a druhej časti knihy po jednej, na konci tretej časti dve). *Prílohy č. 1. – 3.* sú vybrané kapitoly z mojich predchádzajúcich kníh, *Prílohou č. 4.* je článok, ktorý som publikoval na internete.

Obsah príloh súvisí s témou tejto knihy (a tak ju vlastne istým spôsobom dopĺňajú).

Štýl písania. V tejto knihe sa striedajú štýly písania, pretože niektoré kapitoly alebo ich časti sprostredkovávajú „pohľad na vec“ z hľadiska filozofického, iné biologicko-prírodovedeckého alebo teologického, no a tomu zodpovedá aj terminológia, jazyk). Kniha totiž nie je adresovaná iba ľuďom jednej profesie alebo istého konkrétneho vzdelania, ale ľuďom väčšieho spektra záujmov, profesií, vzdelania. Uvedomujem si, že to má aj

¹ Gr. slovo *morfē* znamená *tvar, forma*; od toho *metamorfóza* = *zmena tvaru, tela*.

isté nevýhody: napríklad nejednotnosť štýlu (a terminológie)¹ môže robiť pri čítaní niektorým ťažkosťami.² Navyše medzi niektorými vyššie uvedenými vednými odbormi býva často isté napätie. Toto sa týka napr. vzťahu medzi *filozofiou* a *teológiou* (medzi niektorými smermi, školami filozofie a teológie je dokonca vyslovená inkompatibilita).

Pár poznámok o teológii a filozofii: Slová „*teológia*“ a „*teologický*“ nemám rád (radšej ich nahrádzujem, keď je to možné, výrazmi *biblická zvesť*, *biblický*). „*Theologia*“ totiž v preklade znamená „*veda o Bohu*“. Ale Boha predsa nemožno skúmať žiadnymi vedeckými metódami. Boha a to, čo nám chce oznámiť, poznávame inak – prostredníctvom rôznych spôsobov Jeho zjavenia. Napriek tomu sa slovu „*teológia*“ (a „*teologický*“) vo svojich knihách nemôžem celkom vyhnúť, pretože je zaužívané (ako „*terminus technicus*“ s viac-menej ustáleným významom).

Už krátko po tom, ako vznikla kresťanská „*veda o Bohu*“ (teológia), stal sa z nej synkretický konglomerát zjavenej (biblickej) pravdy, tradícií a filozofie (v tom čase z veľkej časti pohanskej). Tá jej filozofická časť (najmä platónska a aristotelovská) bola totiž prinesená do nej novými kresťanmi – bývalými pohanmi, a tak sa práve ona stala zodpovedanou za najzávažnejšie deformácie biblickej zvesti. Cez ňu vnikli do teológie mnohé synkretické prvky, špekulácie, ktoré sa stali základom nebiblických „*dogiem*“, z ktorých mnohé dosiaľ deformujú učenie niektorých cirkví. Preto mnohí kresťania majú k filozofii (ale i k teológii, ktorá býva často iba „*filozofovaním*“, t.j. špekulovaním o Bohu a veciach s ním súvisiacich) nedôveru. Je príznačné, že Ježiš si nevyvolil za svojich učeníkov (neskorších apoštolov) učeních zákonníkov, farizejov alebo kňazov (ktorých by sme mohli pokladať za „*teológov*“, niektorých možno za „*filozofov*“ tej doby), ale prostých, neučinených ľudí (napr. rybárov, remeselníkov...). Zaujímavý je aj výrok známeho filozofa Lessinga: „Najlepší kresťania boli vždy tam, kde toho o teológii vedeli najmenej.“ (Cit. z jeho knihy *Anti-Goeze*).

Ale aj opačne: mnohí filozofi sa stavajú k teológii s akýmsi dešpektom. Slovo *filozofia* („*philo-sofia*“) znamená vlastne „*láska k múdrosti*“. Ale to zďaleka nemusí byť pravda. Napr. nemecký filozof O. Spengler tvrdí (a nie je v tom sám), že *filozofia* nie je žiadnou „*láskou*“, ale naopak je „*nenávisťou k nepochopiteľnému*“. Tu však nastáva problém: nie každému musí byť „*nepochopiteľným*“ to isté. Záleží nielen od vzdelania, intelektu, od uhla pohľadu, ale aj od toho, aké prostriedky sa pri poznávaní použijú. Lebo rozum (resp. päť ľudských zmyslov) zďaleka nie sú jedinými poznávacími prostriedkami človeka. Existuje aj „*mimozmyslové*“ poznávanie, a to môže byť (aspoň pri niektorých veciach dokonca spoľahlivejšie, ako to „*bežné*“, *zmyslové*).

Už som sa zmienil, že v duchovnej oblasti (teda aj v náboženstve, v „*teológii*“) sa mnohé pravdy opierajú o tzv. *zjavenie*. Niektorému človeku to môže byť nepochopiteľné, ale to neznamená, že nie je reálne, a že nemôže byť zdrojom právd,

¹ Tento „*handicap*“ sa snažím čo najviac zmierniť. Napr. tým, že určité štýly obmedzujem na isté ohraničené celky (kapitoly, odseky), a tiež tým, že menej známe odborné výrazy vysvetľujem (obyčajne v poznámkach pod čiarou).

² Týmto rádím, aby príslušnú časť textu vynechali, a popri prípade sa ku nej vrátili neskôr.

z ktorých sú mnohé istejšie, spoľahlivejšie, než tie, čo vyšli ako „fakty“ z laboratórií prírodovedcov alebo od pracovných stolov filozofov.

Ale vráťme sa k štýlu písania. Môj štýl písania je, dalo by sa povedať, „antiakademický“. Je to zámerne: **1.** Dáva to totiž autorovi väčšiu slobodu – nemusí byť viazaný mnohými predpismi a formálnymi požiadavkami, ktoré sú tu úplne irelevantné (mám na mysli napr. požiadavku „originality“¹, predpísaný spôsob nakladania s témou i s použitou literatúrou atď.). **2.** Dáva to autorovi možnosť skúmať vec z rôznych „uhlov pohľadu“, čo je pri našej téme (človek, jeho bytie a jeho možnosti premeny) nevyhnutné. Konkrétne mu to umožňuje skúmať a posudzovať tento zložitý „problém“ zo stránky filozofickej, biblickej („teologickej“²), biologickej (anatomicko-fyziologickej, psychologической, poprípade i medicínskej).

Už som sa zmienil, že „miešanie“ filozofie a teológie často nedopadlo dobre. Chcem však poznamenať, že za to boli viac než samotné tieto disciplíny, zodpovední konkrétni ľudia (resp. to, z akej filozofie a z akej teológie, z akého „smeru“, „školy“ konkrétny autor vychádzal). Nie všetky filozofické smery, a nie všetky teologické školy sú totiž inkompatibilné. Som presvedčený, že teologické (biblické) texty,² a tie filozofické tézy, o ktoré sa budem v knihe opierať, sú nielen zlučiteľné, ale dokonca sa dopĺňajú a navzájom podporujú.

Toto sú filozofi, o ktorých sa budem (viac, či menej) opierať: S. Kierkegaard, I. Kant, G.E. Lessing, B. Pascal (a niektorí ich epigóni) a „filozofujúci“ geniálni spisovatelia F.M. Dostojevskij a L.N. Tolstoj. Prečo práve títo? Pretože niektoré (nie všetky!) ich názory a závery najviac korešpondujú s mojím vlastným poznaním (ku ktorému som dospel už v čase, keď som ich, resp. niektorých z nich, ešte bližšie nepoznal).

Aj keď sú medzi nimi (ich filozofiou i náboženstvom) pomerne značné rozdiely, niečo ich spája: to, že boli „nekonformní“, že ich poznanie bolo odlišné od toho, čo sa „vyžadovalo“, čo bolo „oficiálne“ (ortodoxné, resp. dogmatické).³ Všetci boli

¹ Pri diplomových, rigorózných, habilitačných a iných vedeckých prácach je táto požiadavka iste opodstatnená, preto sa tam nepripúšťajú tzv. „kompilácie“, „plagiátorstvo“ a pod. Tu je to však celkom iné: je nielen vhodné, ale priam žiaduce vybrať to dobré, pravdivé, k čomu dospeli viacerí ľudia, ktorí žili pred nami a „vedľa nás“ (ak to boli poctiví hľadači pravdy), spojiť („harmonizovať“) to, a takto to ponúknuť tým, ktorí by sa možno k originálom nikdy nedostali. Takúto „kompiláciu“ ja považujem dokonca za svoju povinnosť. Hoci ani takto nespoznáme celú, absolútnu pravdu (tú poznať zrejme nie je v možnostiach človeka), celkom iste sa práve takto – „spojením čiastkových právd“ – môžeme dostať na vyšší stupeň poznania. Pozor: hovorím „čiastkových právd“, a nie akýchkoľvek názorov. Pretože sú aj pokusy spájať veci inkompatibilné – pravdu s nepravdou, podvodom. Takýto „synkretizmus“ nevedie k poznaniu, naopak deštruuje pravdu, znehodnocuje to, k čomu ľudstvo (niekedy aj za cenu veľkého úsilia, ba i obetí) dospelo.

² V textoch s teologickou tematikou nebudem vychádzať z učenia konkrétnych teológov, ba ani z dogiem, ale výhradne z Biblie, ktorú pokladám za jedinú Autoritu, ktorú možno, a treba v týchto veciach rešpektovať (v zmysle hesla „sola Scriptura“= „iba Písmo!“). Preto sa aj budem snažiť pri argumentácii a pri odvolávaní sa (pokiaľ to len bude možné) namiesto slov *teológia*, *teologický*, používať výrazy *Biblia*, *biblická zvest* a *biblický*.

³ Lessing napr. kritizuje dogmatikov, ale i liberálov. A hoci žil v „osvietenskom storočí“, nakoniec sa radšej priklonil ku konzervatívcovi, odôvodňujúc to takto: „...je lepšie ponechať vo vaničke skalenú vodu, ako ju vyliat“, a nahradiť možovkou (lebo

kresťania, napriek tomu boli vedením svojich cirkví kritizovaní, odmietaní (ba došlo i k exkomunikácii). Áno, boli to v istom zmysle „kacíri“. A ako všetci kacíri (či ich už dnes hodnotí niekto pozitívne alebo negatívne), uvažovali samostatne, slobodne. Boli to v prevažnej miere „laici“¹ kritizujúci „teologických profesionálov“; no laici, ktorí nielen po intelektuálnej stránke, ale aj v poznaní Písma, a tiež v duchovnej zainteresovanosti vysoko prevyšovali svojich odporcov.

Vždy mi bol bližší človek, ktorý úprimne hľadá (aj keď možno pritom občas pochybí), ako ten, ktorý si myslí, že iba on (alebo skupina ľudí, ku ktorej patrí) pozná „celú pravdu“. Taký „držiteľ pravdy“ už nič nehľadá. On niečo možno „zdedil“ (narodil sa v rodine, kde sa „pravda traduje“), ale je príliš lenivý, aby skúmal, o čo sa tá jeho „pravda“ opiera. Je vlastne neslobodný, lebo hoci mu v tom nikto nebráni, nevyužíva možnosť voľby (to, čo robí človeka slobodným) – nevolí. A to nie preto, žeby nemohol, ale preto, že nechce. Nevolí medzi alternatívami, ide jedinou, vychodenou cestou. Nie preto, žeby bola správnou, ale preto, že žiadnu inú nevidí. „Nepotrebuje“ nielen hľadať, ale ani myslieť, stačia mu dogmy. Ani ho len nenapadne zamyslieť sa nad tým, kedy a za akých okolností tie dogmy vznikli, a či vôbec sú v zhode s tým, na čo sa odvolávajú. Niektorí z týchto „držiteľov pravdy“ svoje miesto na tomto svete odôvodňujú vetou: „V tom som sa narodil, v tom chcem aj zomrieť.“ Neuvedomujú si, že keby tak boli argumentovali ich predkovia, oni sami by dnes boli niekde úplne inde, nie v skupine, ktorej „pravdu“ pokladajú za „nezmeniteľnú“. A tých, čo sa tak hrdo odvolávajú na svoju „ortodoxiu“², ani len nenapadne zamyslieť sa nad tým, žeby možno bolo vhodné porovnať svoju „ortodoxiu“ s „ortodoxiami“ iných, alebo aspoň s tým, z čoho údajne tá ich „ortodoxia“ vychádza (napr. s Písmom). Nikdy si nepriznajú, že hlavným, ak nie jediným, dôvodom ich postoja (a ich „ortodoxie“) je ich lenivosť. Sú prototypmi „zlého a lenivého sluhu“, o ktorom Ježiš hovorí vo svojom podobenstve (známeho pod názvom „Podobenstvo o hrivnách, resp. talentoch“).

Všetkým vám, ktorí ste sa rozhodli pokračovať v čítaní, aj keď už (aspoň približne) viete, čo vás čaká, želim k tomu (nielen k čítaniu, ale aj k uvažovaniu o problémoch, ktorými sa kniha zaoberá) takých netradičných „**5 p**“: *pokoje, pozornosť, porozumenie*, a napokon *pravé* (správne) *poznanie*.

autor

„moderné“, t.j. liberálne kresťanstvo neponúka nič iné). Aké pravdivé a aktuálne aj dnes!

¹ Ako takí, boli slobodní. Ak by boli teológmi, neboli by celkom slobodní: boli by (asi by museli byť) poplatní niektorému teologickému systému (smeru). Ale možno aj nie. Veď aj medzi teológmi boli občas výnimky – slobodní jednotlivci, ochotní bojovať, niekedy i život položiť za poznanú pravdu.

² *Ortho* je grécky prefix znamenajúci *priamy, rovný* alebo aj *správny, pravdivý*; *doxa* znamená *sláva*. Ortodoxný je teda doslova „pravoslávny“, v prenesenom zmysle sa tým myslí obyčajne „pravoverný“, v skutočnosti „ten, ktorý sa striktnie pridrižiava dogmami a tradíciami (pritom často ide iba o vonkajšie záležitosti, t.j. kult, rituály, obrady).

Epilóg

Milí priatelia (tak som vás oslovil v prólogu, a teraz – keď ste pri čítaní dospeli až sem – mám k takémuto osloveniu ešte väčší dôvod), toto je moja „jubilejná“ (tridsiata), a vzhľadom na môj vek a zdravotný stav, asi aj posledná kniha. Chcel som v nej vyjadriť to, čo ma v poslednom čase najviac trápi. Je to katastrofálny stav dnešného sveta, ale ešte viac ľahostajnosť mnohých ľudí k tomu, ako sa tým svetom dajú ovládať – akoby stratili nielen akékoľvek duchovné a intelektuálne schopnosti, ale aj ten najzákladnejší „pud sebazáchovy“ – veď mnohí sa, plní „optimizmu“, bezstarostne hrnú do priepasti.

Neprimeraný optimizmus je „choroba“, ktorou trpia zväčša mladí ľudia. Aj sa som bol kedysi taký: domnieval som sa, že „svet sa vyvíja k lepšiemu“. No moja dlhoročná skúsenosť (a tá v mojom veku už má nejakú váhu)¹ ukazuje, že to nielen neplatí, ale naopak, že tendencia „vývoja“ je práve opačná (teda nie progresívna, ale regresívna). Ak ste prežili na tomto svete dostatočne dlhý čas, iste mi dáte v tom za pravdu. Pravdaže, záleží na tom, čo budete hodnotiť. Ak technický pokrok, potom asi odmietnete moje tvrdenie. Áno, technika v poslednom čase „slávila mnohé úspechy“. To, samozrejme, vidím a uznávam aj ja. Ibaže nie som si istý, či dokonalejšia technika (spolu s väčším luxusom a pohodlím, ktoré sebou priniesla, a to najmä v našej časti sveta), znamená progres ľudstva. Lebo všetko ostatné, hlavne všetko podstatné – duchovno, kultúra, morálka, vzťahy – v dnešnom svete (alebo aspoň v tej jeho časti, v ktorej my „civilizovaní, kultúrni“ západní Európania žijeme) neuveriteľne rýchlo degeneruje, upadá, hynie.

Ale kde je tá hranica, za ktorú to už ďalej nepôjde, keď to bude musieť skončiť? Možno tou hranicou je pokles „počtu spravodlivých“² vo svete (nie iba v tej „našej“ jeho časti) pod istý limit, ako to bolo v prípade Sodomy. (Tam to boli „desiati spravodliví“: pozri Lótov príbeh v *IM 18,22-33*).

Myslíte si, že moje uvažovanie je príliš „pesimistické“? Alebo uznávate aj vy, že ten, kto pozorne sleduje svet (nielen dnešný, ale aj minulý) veľa dôvodov na optimizmus nemá?

História by mala byť našou učiteľkou. Tak sa teda podívajme do minulosti: na úžasný optimizmus humanistov, ktorý začal v dobe osvietenstva a pokračoval (s menšími výkyvmi) vlastne až do začiatku 20. storočia. Čo

¹ Veď v čase, keď píšem túto knihu, sa nachádzam už v tretine deviateho decénia svojho pobytu na tejto Zemi.

² Výraz „spravodlivý“ má v Biblii iný, širší význam ako v našej reči. *Spravodlivý* je ten, kto žije správne, t.j. v zhode s Božou vôľou, s Jeho Zákonom.

z neho zostalo po dvoch strašných kataklizmách 20. storočia? Po tom, čo ich sprevádzalo, a čo po nich nasledovalo?

Možno ste príliš mladí, nič také ste nezažili, a navyše nemáte chuť preštudovať si históriu, a poučiť sa z nej. Alebo si azda myslíte, že doba je natoľko vyspelá, že nič podobného sa opakovať nemôže? Ale to isté si predsa mysleli aj spomínaní humanisti, napríklad v 19. a na začiatku 20. storočia. Možno, že v tom teritóriu, na tom kúsku Zeme kde vy žijete, je momentálne pokoj, ale či nevidíte, čo sa deje vo svete? Dá sa povedať, že niet dňa bez zabíjania, vraždenia, a bez iných (niekedy i „legálnych“) zločinov.

Svet „sa vyvíja“ podľa iných zákonitostí, nie tých, o ktorých vám možno hovorili niektorí vaši učitelia. Svet je totiž „v moci Zlého“ (ak ste čítali túto knihu, viete, o kom hovorím). „Vývoj“ tohto sveta pokračuje podľa scenára nami neovplyvniteľného. Preto by sa človek viac ako o premenu sveta, mal zaujímať predovšetkým o *premenu seba*.

Ale o akú premenu?

Premeny – „metamorfózy človeka“ sú v súčasnosti časté, a u mnohých ľudí veľmi populárne. A tento trend pokračuje, a bude pokračovať. Jednak vďaka samolúbošti a často i pochabosti „konzumentov“, jednak vďaka veľmi účinnému marketingu biznismenov – „poskytovateľov metamorfóz“. K nim patrí celý „priemysel módy“ (návrhári, výrobcovia a predajcovia nielen módnych odevov, ale aj módnych hračiek – „doplnkov“, kozmetiky a rôznych pochybných „omladzujúcich prostriedkov“), upravovatelia vzhľadu (kozmetici, „vyzážisti“, niektorí plastickí chirurgovia a mnohí, mnohí iní). Všetkým menovaným sa darí dobre, pretože veľká časť ľudí bohatých krajín je posadnutá žiadosťou vyzerat’ „dobre“, „mlado“, často „výnimočne“, niekedy dokonca „šokujúco“. Ani to nie je nič nové: primitívne africké a indiánske kmene používali podobné „premeny“ (tváre alebo celého tela), aby „šokovali“ (nastrašili) nepriateľa.

No niektorí naši súčasníci idú s tou metamorfózou ďalej: ženy chcú vyzerat’ ako muži (niekedy dokonca aj muži ako ženy). A nielen „vyzerat’“, ony chcú aj „byť“ nimi (túžia po takej absurdnej „premene“). Ide, pravdaže, o chorobu, a títo ľudia si preto zaslúžia náš súcit, a ak je možné, aj pomoc. Problémom však je to (a to je už prejav zvrátenosti, amorálnosti, zla), že sú ľudia, ktorí túto chorobu podporujú, roznečujú, šíria (darmo je: „biznis je biznis!“). Šíria „teóriu“, že človek sa vraj má rozhodnúť, čím chce byť – mužom, či ženou. Nezáleží vraj na génoch, na prirodzenosti, všetko by malo závisieť iba od „žiadosti“ (chorého človeka) a od „možnosti“ (vedy, čiže konkrétne od účinnosti hormonálnych medikamentov a od šikovnosti plastických chirurgov). Inými slovami: stvorenie sa tu chce vyvyšovať nad Stvoriteľa: nerespektuje kým (akým) ho stvoril Boh, ale vo svojej hriešnej márnivosti chce zmeniť Stvoriteľov plán s ním. Neuvedomuje si, že je to nemožné, lebo to, čo „vznikne“ po takejto „stvoriteľskej fušerine“, nebude už ani muž ani žena, ale „mrzák“? A neuvedomuje si, že takéto „hranie sa na stvoriteľa“ je ťažkým rúhaním sa voči pravému a jedinému Stvoriteľovi, ktorý úžasne, veľkolepo naprojektoval a vytvoril nielen jeho – úbohého hriešneho človeka, ale celý vesmír?

Vyššie vylíčenými premenami (metamorfózami) človeka sa táto kniha nezaoberá. Ale to bolo povedané už v jej úvode. Preto, milí priatelia, ak ste napriek tomu knihu čítali, a pri čítaní ste dospeli až sem, k epilógu, viem,

že vás nezaujímali metamorfózy, ale „metanoiózy“ človeka. Nie premeny formy (obalu), ale obsahu (vnútra), nie premeny vzhľadu, ale mysle („srdca“). Lebo iba zmena mysle (metanoia) je dôstojná človeka, a jedine ona je pre neho bytostne dôležitá. Od nej závisí život človeka – aký bude, či sa neminie cieľa, či človek nepremárni neužitočne a neperspektívne tých niekoľko rokov, ktoré má na tejto zemi k dispozícii.

Táto kniha chcela upozorniť tých, čo azda dosiaľ o takejto premene nevedeli, že je možná. A azda aj ponúkla niekoľko rád tým, čo o radu stoja. Rada môže byť totiž užitočná aj vtedy, keď podrobný „návod“ na premenu neexistuje. Ten neexistuje nielen preto, že každý človek je iný, ale najmä preto, že nezáleží iba od človeka; dôležitá, ba rozhodujúca je totiž hlavne pomoc „zhora“, a tá prichádza a prebieha podľa „svojich vlastných pravidiel“. Ježiš o tom hovorí: „*Vietor¹ veje, kam chce. Počuješ jeho hlas, ale nevieš odkiaľ prichádza a kam ide. Tak je to pri narodení sa z Ducha*“ (J 3,8). Ide však o to, že keď tá pomoc zhora prichádza, človek ju nemá (nesmie) odmietnuť, ani ignorovať. Odmietnuť alebo ignorovať ju však môže nielen z ľahostajnosti, hlúposti, ale aj z nevedomosti – pretože ju nepozná, nevie o nej (nepočuje „hlas vetra = Ducha“). A práve preto je tu osočná dobrá rada. Veď „ponuka zhora“ sa už nemusí opakovať.

Pre tých, čo túto premenu ešte nezažili, ale túžia po nej, pokúšajú sa o ňu, a stále nič..., mám povzbudenie: Nezúfajte, buďte trpezliví. Náš Nebeský Otec má svoje „postupy“. Niekedy potrebuje človeka podrobiť skúškam, inokedy chce človeka upozorniť na to, že ešte nie je pripravený, že nespĺnil všetky podmienky. Preto pokorte, podrobte sa a čakajte! Zmena vášho života stojí za to – už tu, v tomto živote (pre vás i pre vašich blízkych), ale to hlavné je, že váš nový „status“ pred Bohom vám umožní stať sa Božím dietľom, a to so všetkým, čo s tým súvisí: „... **ak sme deti, sme aj dedičia, dedičia Boží a spoludedičia Kristovi, aby sme, ak spolu trpíme, boli spolu aj oslávení.**“ (Rim 8,17).

Na nasledujúcej strane tejto knihy je krátky úryvok z knihy Curta A. Westmana, významného nórskeho kazateľa. Je v ňom konštatovanie „o zlom a tmavom období, keď všetko vyzerá beznádejne“ (teda v podstate o takom svete, o akom bolo písané v tejto knihe), ale sú tam aj výzvy a povzbudzujúce vety (rovnaké, hoci vyslovené inými slovami, ako v tejto knihe); je to teda akoby „veľmi stručné zhrnutie obsahu tejto knihy“ – alebo možno skôr skvelá „bodka“ za tým, s čím som sa ja snažil (tak pomerne obširne) podeliť so svojimi milými čitateľmi.

¹ Ježiš tu použil zrejme aramejský ekvivalent hebrejského slova *ruah*, ktoré rovnako ako grécke *pneuma* znamená *vietor* i *duch*. Ide teda vlastne o „slovnú hračku“, v ktorej sa prirovnáva pôsobenie *ducha* a *vetra* – tieto slová v origináli nielen rovnako znejú (sú homonyma), ale aj obe veci, ktoré označujú, sú rovnako nepredvídateľné.

...keď som bol medzi zajatými pri rieke Kebár,
otvorili sa nebesá a mal som videnia od Boha. (Ez 1,1)

Falošní proroci hovorili v Božom mene, potešovali ľud a sľubovali lepšie časy. Nikdy nehovorili o vyznaní hriechov a obrátení sa k Bohu. Keď sú okolo ľudí takíto „pozitívni proroci“, komu by sa chcelo počúvať nepríjemné slová Ezechiela? Ezechiel ale nestráca odvalu. Uprostred toho všetkého vidí otvorené nebo a má videnia od Boha.

Pavol svojmu mladému spolupracovníkovi Timotejovi píše: *Boh nám zaiste nedal ducha bojzlivosti, ale (ducha) moci, lásky a sebaovládania.* (2Tim 1,7)

Rosenius, silná švédska osobnosť evanjelického prebudenia, hovorí: „Ak si niekto myslí, že súčasťou duchovnej chudoby a pokory je, že nikdy nebudem môcť vidieť, že som obrátený človek, nové stvorenie so srdcom, ktoré je z Božej milosti premenené, potom jeho myslenie je v úplnom protiklade s Písmom a skúsenosťami.“

Uprostred zlého a tmavého obdobia, keď všetko vyzerá beznádejne, je možné osobne zažiť otvorené nebo. Pamätajte na to, že v období, keď Ezechiel pôsobil, Boh si povolal služobníkov v každej skupine ľudí, ktorá bola v zajatí. Boh si našiel niekoho pre každú situáciu. **Modlime sa, aby si Boh aj dnes povolával prorocké hlasy, ktoré by varovali ľudí. Vo svete, ktorý je proti Jeho ľudu, proti kresťanom, proti Božím pravidlám a Jeho svätej vôli.**

Rozmýšľaj o otrokoch pri babylonských riekach, ako plačú a spomínajú na Sion. Boh ich nezavrhuje. On môže vždy zasiahnuť. Robí to tým, že sa dotýka ľudí: *...keď som bol medzi zajatými pri rieke Kebár, otvorili sa nebesá a mal som videnia od Boha.*

Žiadna doba nie je príliš tmavá pre Boha! Žiadna situácia beznádejná. **Modlime sa, aby sa Boh v tomto čase dotkol aj nášho života. Aby sme sa prebudili zo spánku, z ľahostajnosti a žili s Kristom. Aby sme mali videnia od Boha.** Nemyslím tým na nejaký nadprirodzený extatický zážitok, ale aby sme videli Božiu moc a záchranu pre nás. Nech nás Božie slovo tak naplní, že náš pohár bude pretekať: *...hlavu mi pomazávaš olejom, je preplnený kalich môj.* (Ž 23,5) Predstavte si, že by bol tak preplnený, že by sme museli dávať aj ďalším tak, ako hovorí apoštol Ján: *„Čo sme (teda) videli a počuli, zvestujeme aj vám...“* (1J 1,3)

Nezabúdajme, že *sme rozdielni*. Každý z nás však môže povedať slovo o Ježišovi, našom Spasiteľovi. Každý si môže nájsť svoju cestu a spôsob, ako sa zdieľať s dobrou správou o Spasiteľovi, ktorého poslal Otec. Pre niekoho je prirodzené rozprávať sa s cudzími ľuďmi, pre iného je to ťažké. Na tieto veci ale neexistuje predpis. Naša výstroj, dary a úlohy sú rozdielne.

Avšak keď je naše srdce plné Ježiša, určite si nájdeme spôsob, ako túto skutočnosť vyznať pred ostatnými. **Modlime sa, aby nám Boh ukazoval spôsoby a cesty, aby sme boli Jeho dobrými svedkami.** Obracajte svoju myseľ na to, čo je hore: *Ak ste teda boli vzkriesení s Kristom, hľadajte to, čo je hore... Myslite na to, čo je hore, a nie na to, čo je na zemi.* (Kol 3,1-2)

Dotykame sa tu tiež toho, čo je predpokladom pravdivého kresťanského života na zemi. **Modli sa, aby sa ťa Boh tak dotýkal svojim slovom a Duchom, aby si Mu skutočne rozumel** a „videl otvorené nebo“: *...keď som bol medzi zajatými pri rieke Kebár, otvorili sa nebesá a mal som videnia od Boha.*

Pamätaj, že pre Boha nie je nič príliš tmavé! Žiadna situácia nie je beznádejná! Bohu je všetko možné!

(Úryvok z knihy Curta A. Westmana: *Zamyslenia II.*)

Obsah

Prológ 3

Úvod 5

1. časť 9

človek... 9

človek – slovo s nejednoznačným významom 9

Nie je človek ako ČLOVEK 9

Keď porovnávanie, tak porovnávanie 10

Ľudský mozog a jeho vlastnosti 13

Inteligencia je najdôležitejšia výnimočná vlastnosť ľudského mozgu 14

Vďaka svojmu výnimočnému mozgu má človek okrem inteligencie aj iné pozoruhodné vlastnosti 15

Naša klasifikácia a terminológia 26

Rozdiely medzi nami 27

Príloha č. 1. Niečo z „biblickej antropológie“ 32

2. časť 47

človek **môže byť**... 47

možnosť a nutnosť – bytie a status človeka 47

môže 47

môcť nestačí 49

byť (bytie) Zmätky v ontológii 50

Späť k pragmatickej téme 53

VPLYVY A SILY PÔSOBIACE NA ROZHODOVANIE POZITÍVNE 53

VPLYVY A SILY PÔSOBIACE NA ROZHODOVANIE NEGATÍVNE 56

Telo 56

Potreby človeka 56

Rozdiel medzi potrebami (a ich napĺňaním) zvierat a ľudí 58

Inštinkty, pudy 58

Duševná lenivosť a duchovná prázdnota 59

Egoizmus a pýcha 61

Svet 61

AKÝ JE SVET, V KTOROM ŽIJEME 63

Verejnosť a dav 64

Ide o „New World Order“ 69

Psychológia „kultu Ja“ (selfizmus) 71

Snahy o „formikáciu“ ľudstva 74

Čo robiť, ako sa správať v tomto svete plnom nástrah? 79

Príloha č. 2. : Bytie a „status“ človeka: človek ako Boží „zmluvný partner“ 81

Dekalóg (desatoro) 87

Prikázania Ježiša Krista 88

3. časť 97

- človek môže byť **ČLOVEKOM** 97
- „ČLOVEK – cieľ, ktorý mnohí minú“ 97
- Obrátenie – to je prebudenie a vykročenie 97
- Stať sa Božím dieťaťom možno iba narodením sa do Božej rodiny, **znovuzrozením** 101
- Niektoré **PREMENY** v biblických príbehoch, ale tiež z neskorších čias 102
- Nasleduj svojho Pána** a Spasiteľa Ježiša Krista – vždy a všade 107
- Skutky nie sú ritualizmus 111
- Vplyv premeny na správne vzťahy, a úloha správnych vzťahov pri premene človeka 112
- Je jedna cesta, či ich je viac? 113
- „Deti Abrahámove“ 115
- Pár poznámok k rituálom, obetiam, kultom 118
- Sme si rovni pred Bohom!? 119
- Na záver pár poznámok o premenách tohto sveta 120
- Príloha č. 3.** : O moslimoch a o Židoch 124
- MOSLIMOVIA** – akí vlastne sú? 124
- ŽIDIA** – „zvláštny fenomén“ medzi národmi 140
- Príloha č. 4.** : Kríza dnešnej spoločnosti a migračná katastrofa Európy vo svetle biblických textov 153
- Epilóg 161

Titul **PREMENY (METANOIÓZY)**

Podtitul **človek môže byť ČLOVEKOM**

Autor **M. B. BenJan**

Vydal **Dali-BB pre MB.knihy-benjan** (www.knihy-benjan.sk)

v roku 2019

Vytlačil **Daliprint, s.r.o., Banská Bystrica** (www.daliprint.eu)

ISBN **978-80-8141-211-0**